

## УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ОФІЦЕРСЬКОГО СКЛАДУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ЯК ОДНОГО З КОМПОНЕНТІВ ГОТОВНОСТІ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ЗА ПРИЗНАЧЕННЯМ

*Проаналізовано умови формування професійних компетентностей офіцерського складу Національної гвардії України як одного з важливих чинників забезпечення готовності до виконання службових (бойових) завдань за призначенням. Визначено ключові професійні компетентності офіцера у контексті діяльності військовослужбовців, виокремлено базові компоненти та чинники, що впливають на формування цих компетентностей.*

**Ключові слова:** професійні компетентності, педагогічні умови, готовність офіцерського складу до виконання завдань.

**Постановка проблеми.** В умовах сьогодення готовність офіцера Національної гвардії України (НГУ) до виконання службових (бойових) завдань є одним із головних чинників у системі забезпечення державної безпеки. Готовність офіцера до виконання завдань за призначенням визначається насамперед сформованістю його професійних компетентностей. Серед таких компетентностей – здатність витримувати тривалі різнопланові фізичні і психологічні навантаження, здатність здійснювати управління підрозділом у різних видах бою (дій), застосовувати штатне озброєння, спеціальні засоби, техніку та спорядження, проводити їх обслуговування, здатність формувати позитивний соціально-психологічний клімат і здійснювати ефективний вплив на особовий склад, сформованості на достатньому рівні професійно значущих особистісних рис.

Формування професійних компетентностей офіцера є однією з ключових цілей сучасної військової освіти. Воно здійснюється не лише у межах формальної освіти, але й шляхом неформальної (професійної військової та інформальної) освіти, що забезпечує безперервний розвиток фахівця протягом усієї військової кар'єри.

Водночас варто наголосити, що одним із важливих чинників у системі підготовки офіцерських кадрів, який суттєво впливає як на якість сформованих професійних компетентностей, так і на загальну готовність офіцера до виконання службових (бойових) завдань, є умови, в яких відбувається зазначений процес.

У зв'язку із цим виникає потреба дослідити умови формування професійних компетентностей офіцерського складу НГУ та уточнити педагогічні чинники, що найбільшою мірою впливають на ефективне становлення офіцера у процесі військової підготовки. Для цього необхідно провести аналіз змістового, організаційного та методичного аспектів освітнього процесу, а також виявити оптимальні підходи, технології та методичні прийоми, які сприяють розвиткові фахових знань, умінь і навичок, особистісних якостей та мотивації майбутнього офіцера.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідженню питань формування професійних компетентностей у здобувачів вищої освіти приділяли значну увагу вітчизняні науковці. Зокрема, Н. Ничкало, Р. Гуревич, М. Кадемія, А. Кобися, В. Кобися, Г. Гордійчук наголошують, що ефективне формування і розвиток професійних компетентностей майбутніх педагогів професійного навчання можливе лише за умови створення у закладах вищої освіти сучасного інформаційно-освітнього середовища. Зазначене середовище має бути орієнтованим на впровадження інноваційних методів, форм, засобів навчання та сучасних комунікаційних технологій, зокрема цифрових, що відповідає викликам сучасного освітнього простору [1].

Дослідженню формування іншомовної компетентності у здобувачів із специфічними умовами навчання приділяли увагу О. Г. Марченко, І. І. Сидоренко, В. Лютий [2, 3]. Так, О. Г. Марченко та І. І. Сидоренко визначають іншомовну компетентність професійно-особистісним утворенням і вважають створення відповідного освітнього середовища важливим чинником формування іншомовної компетентності офіцера правоохоронних підрозділів. Серед численних компонентів освітнього середовища, що формують іншомовну компетентність, автори визначають найвпливовіші, зокрема це комфортна емоційно-психологічна атмосфера на заняттях [2]. Науковець В. Лютий також зазначає, що формуванню мовної компетентності у офіцерів військових частин НГУ в процесі дистанційного

навчання сприяють розвиток позитивної мотивації слухача до процесу навчання, розвиток цифрової педагогічної компетентності викладачів щодо використання дистанційних технологій в освітньому процесі, формування цифрової грамотності офіцерів-слухачів та навчально-методичне забезпечення використання засобів формування мовної компетентності у офіцерів у процесі дистанційного навчання [3].

На думку С. Дембіцької та О. Кобилянського, ефективній підготовці висококваліфікованих фахівців сприяє побудова навчальної взаємодії на засадах системності, інтегративності, професійної спрямованості, інтерактивності, рефлексії, індивідуалізації навчання та соціальної відповідальності. Фахівці, підготовка яких здійснюється у такому освітньому середовищі, володіють широким спектром знань і професійних умінь, демонструють здатність до вдосконалення трудового процесу з використанням новітніх технологій, виявляють високий рівень готовності до саморозвитку та самореалізації в умовах динамічного професійного середовища [4].

Із позиції компетентнісного підходу науковці О. Марченко, В. Панченко та П. Оніщенко розглядають готовність військовослужбовця як сукупність загальнонаукових, загальнотехнічних, військово-спеціальних компетенцій, що загалом гарантують готовність військовослужбовців до організації та ведення бойових дій і професійної діяльності у мирний час [5].

Зі свого боку, Д. Макух акцентує увагу на тому, що формування професійної ідентичності курсантів безпосередньо пов'язане з реалізацією педагогічної умови, яка полягає у забезпеченні ефективної комунікації в професійній діяльності майбутнього офіцера. Такий підхід передбачає формування навичок взаємодії, здатності до конструктивного діалогу, емоційного інтелекту та відповідальності, що є невід'ємними складовими професійної компетентності військового фахівця [6].

Науковці М. Саморок, В. Халеп, Н. Височина, О. Хацаюк та Р. Іванішин проаналізували процес формування професійних компетентностей у військово-службовців підрозділів спеціального призначення НГУ для виконання завдань у гірській місцевості з урахуванням порядку побудови ешелонування та забезпечення їх спеціальним альпіністським спорядженням [7].

Автори [8] В. Аніщенко, А. Галімов, Л. Руденко, Т. Івашкова уточнюють трактування готовності офіцерів сектору безпеки та оборони України до військової професійної діяльності за призначенням і визначають педагогічні умови для її формування. До таких умов віднесено: інтеграцію фахової підготовки офіцерів сектору безпеки та оборони України шляхом реалізації міждисциплінарних зв'язків професійно орієнтованих і гуманітарних дисциплін та фахової практики; професійне спрямування змісту підготовки офіцерів з урахуванням контексту майбутньої професійної діяльності на основі критеріїв відбору; розвиток мотивації офіцерів шляхом застосування методів активного навчання, що моделюють ситуації професійної взаємодії офіцерів у внутрішньому та зовнішньому середовищах функціонування; підвищення рівня професійної підготовки викладачів професійно орієнтованих і тактико-спеціальних дисциплін; удосконалення системи контролю якості та моніторингу навчального процесу офіцерів, які дійсно забезпечать формування певного рівня готовності до військової професійної діяльності за призначенням, що також сприятиме формуванню сучасної професійної компетентності офіцерів та відповідатиме вимогам освітніх стандартів країн-членів НАТО [8].

Як вважають Н. Бхіндер, Ю. Демянюк та О. Кравченко, важливим складником професіоналізму офіцерів є їхня здатність до ефективної взаємодії з іншими суб'єктами в різних умовах та ситуаціях під час професійної діяльності. Згадані науковці зауважують, що в контексті формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів сектору безпеки і оборони особливу увагу слід приділити формуванню нервово-психічної стійкості, врівноваженості та витримки випускника, що є гарантією доброзичливого і порядного ставлення до оточуючих [9].

Дослідники підкреслюють необхідність і важливість створення відповідних умов для формування окремих професійних компетентностей офіцерів, однак з урахуванням статусу НГУ як військового формування з правоохоронними функціями вони потребують уточнення. Проте аналіз наукових джерел свідчить, що формування професійної компетентності майбутніх офіцерів сектору безпеки та оборони України є багатокомпонентним процесом, для якого необхідним є цілісний підхід з огляду на специфіку військової діяльності.

Незважаючи на наявність окремих наукових праць у сфері професійної підготовки військовослужбовців сил безпеки та оборони України, питання формування професійних компетентностей саме офіцерського складу НГУ як компонента бойової готовності офіцерів потребує

подальшого аналізу з урахуванням комплексного підходу. Це зумовлює актуальність дослідження і підтверджує його теоретичну та практичну значущість.

**Метою статті** є дослідження чинників, що впливають на формування професійних компетентностей офіцерського складу Національної гвардії України у процесі здобуття професійної військової освіти.

**Виклад основного матеріалу.** Сучасні умови безпекового середовища України висувають нові вимоги до підготовки офіцерського складу сил оборони та безпеки, зокрема НГУ. Від рівня професійної компетентності офіцерів безпосередньо залежить ефективність виконання ними службових (бойових) завдань, оперативність прийняття рішень, збереження життя особового складу й успішність реалізації функцій.

У цьому контексті професійну компетентність офіцера треба розглядати як інтегровану характеристику, що поєднує знання, уміння, навички, особистісні якості та ціннісні орієнтири, необхідні для виконання службових обов'язків у складних, непередбачуваних умовах обстановки. Формування цих компетентностей потребує цілеспрямованого створення відповідних організаційно-педагогічних умов, адаптованих до специфіки військової служби. Отже, розглянемо основні організаційно-педагогічні умови, що сприяють формуванню професійних компетентностей офіцерів НГУ у процесі здобуття військової освіти.

*1. Самостійність і відповідальність слухачів як основна педагогічна умова.* Навчання у межах здобуття професійної військової освіти є свідомим і самостійним вибором офіцера, який розпочинає свій професійний шлях. На відміну від середньої освіти, де навчальний процес здебільшого зосереджено на обов'язковому виконанні програмних вимог, професійна військова освіта передбачає найвищий рівень самостійності, відповідальності та внутрішньої мотивації з боку слухача. Успішне опанування навчальних дисциплін залежить не лише від зовнішніх чинників, а передусім від внутрішньої мотивації слухача, його готовності до саморозвитку та здатності критично осмислювати набуті знання. Особлива увага має приділятися практичному значенню навчальних курсів, зокрема їхньому застосуванню в реальних бойових умовах.

У цьому контексті важливим завданням є створення освітнього середовища, що стимулює активну навчальну діяльність, формує почуття відповідальності за результат та сприяє розвитку професійно важливих якостей. Педагогічна взаємодія має будуватися на засадах партнерства, і викладач виступає не лише як транслятор знань, а як наставник, який формує умови для розвитку самостійного мислення, внутрішньої дисципліни та глибокого розуміння значущості набутих знань і навичок.

*2. Створення мотиваційно сприятливого середовища.* Без належного мотиваційного підґрунтя неможливо забезпечити стійке засвоєння знань. І саме в цьому викладач відіграє ключову роль. Для того, щоб викликати інтерес до предмета, створити умови для стійкого засвоєння знань, важливо, щоб слухач відчував себе частиною навчального процесу, позитивно ставився до викладача, а також мав відчуття успіху на заняттях. Це формуватиме в нього віру у власні сили і спонукатиме до глибшого вивчення предмету пізнання. Однак створення «ситуацій успіху» не є механічним процесом і потребує від викладача вміння знаходити підхід до кожного слухача, зважати на його індивідуальні особливості та підтримувати атмосферу, де навіть слухачі з низьким рівнем мотивації зможуть досягти успіху у навчанні.

*3. Емоційно-образний підхід до навчання.* Застосування на заняттях методичних прийомів, що забезпечують емоційно-образне викладання навчального матеріалу, значно підвищує засвоєння слухачами знань. Для цього ті, хто навчаються, повинні не тільки осягнути факти, а й пережити їх, що дає змогу глибше зрозуміти і краще опанувати навчальний матеріал. Підвищення емоційної пам'яті через використання метафор, наочних прикладів, відеоматеріалів тощо допомагає значно зменшити когнітивне навантаження на слухачів, активізувати їхню уяву та створити більш сприятливі умови для запам'ятовування і відтворення інформації. До найефективніших прийомів емоційно-образного підходу належать: використання візуалізацій (відеофрагменти, інфографіка, навчальні карти), створення навчальних ситуацій з емоційним забарвленням (дискусії, аналіз реальних і змодельованих критичних подій), застосування «художнього слова» (цитати, історичні приклади, елементи військової публіцистики), а також елементи театралізації або рольових ігор. Ці прийоми формують не лише інтелектуальний складник професійних компетентностей, а й розвивають емоційно-вольову готовність діяти в умовах психологічного напруження, що є надзвичайно важливим для майбутнього офіцера. Навчальний матеріал, який не викликає емоційних переживань, не має сильного впливу на слухачів. Наприклад, бойовий досвід, що подається у вигляді

відео, здатен не тільки створити у тих, хто навчається, уявлення про важливість певних знань, але й допомогти їм краще зрозуміти, як ці знання можливо застосувати в реальних умовах. Емоційно-образний підхід у навчанні є ефективним засобом формування професійних компетентностей офіцера, оскільки сприяє глибшому осмисленню навчального матеріалу та підвищенню його мотивації [2]. Тому методичні прийоми, що забезпечують емоційно-образне викладання навчального матеріалу, мають стати невід'ємним складником процесу навчання у закладах військової освіти, адже саме вони можуть забезпечити інтеграцію когнітивного й емоційного компонентів навчання, сприяючи цілісному розвитку особистості офіцера.

4. *Застосування практичних методів навчання.* Необхідною умовою формування професійних компетентностей є також навчання, що поєднує теорію із практикою [7]. Високий рівень підготовленості до виконання службових (бойових) завдань можливий лише за умов постійного застосування практичних методів навчання, таких, як тренування, моделювання бойових ситуацій, та аналізу реальних бойових ситуацій (дій). Одним із ефективних методів інтеграції теорії в практику є аналіз реальних бойових ситуацій. Такі заняття дадуть змогу слухачам глибше засвоїти тактику ведення бою, зрозуміти механізм прийняття рішень у складних умовах, ознайомитися з особливостями організації взаємодії між підрозділами, а також навчитися оцінювати ефективність дій, виявляти помилки та знаходити шляхи їх уникнення.

У процесі занять можливе проведення детального аналізу, наприклад наступального бою взводу, що відбувся в реальних умовах. Використовуючи відеоматеріали, карти, схеми, а також розбір планування й організації бою, слухачі отримують можливість ознайомитися з реальними умовами ведення бойових дій, особливостями планування операцій, типовими помилками, що виникають під час бою, шляхами вдосконалювання організації та управління підрозділами. Такі заняття сприяють розвитку критичного мислення, навичок аналізу та самостійного прийняття рішень у складних і динамічних обставинах. Вони дають змогу слухачам не лише засвоїти теоретичний матеріал, але й набути практичного досвіду шляхом розбору конкретних бойових ситуацій (дій).

5. *Удосконалення й адаптація робочих програм навчальних дисциплін.* Для забезпечення ефективного засвоєння знань і набуття вмінь слід використовувати не тільки емоційний аспект, але й періодичне повторення навчального матеріалу. Це не лише дасть змогу закріпити отримані знання, але й сприятиме їхньому перенесенню із пам'яті короткотривалої у довготривалу. Повторення навчального матеріалу має відбуватися не тільки під час контрольних заходів, але й на поточних заняттях. Тому одним із важливих аспектів цього процесу є оптимізація робочих програм навчальних дисциплін, що повинно забезпечити інтеграцію повторення ключових тем у структуру планових занять.

Такий підхід є надзвичайно важливим як для слухачів курсів професійної військової освіти, так і для курсантів – здобувачів вищої освіти навчальних закладів НГУ. Насамперед це обумовлено широким спектром функцій і завдань, які покладені на НГУ в межах основних напрямів її службової (бойової) діяльності [10]. У зв'язку із цим підготовка офіцерських кадрів у закладах освіти НГУ відрізняється від аналогічного процесу у навчальних закладах Збройних Сил України тим, що має більш різноплановий характер. Це потребує від слухачів високої концентрації уваги й зусиль, а від викладачів – створення умов для якісного формування професійних компетентностей.

Отже, адаптація робочих програм навчальних дисциплін має охоплювати механізми, що не лише забезпечують гнучкість в організації навчального процесу, але й максимізують ефективність засвоєння знань через регулярне повторення, емоційну активацію та зменшення когнітивного перевантаження. Такий підхід дасть змогу слухачам (здобувачам) не тільки зберігати набуті знання і вміння, але й успішно їх застосовувати в реальних ситуаціях під час виконання завдань за призначенням. Це стане додатковим чинником для якісного засвоєння навчального матеріалу і сприятиме поліпшенню результатів навчання.

## Висновки

Формування стійких знань і вмінь у слухачів і курсантів військових навчальних закладів є критично важливим етапом у підготовці майбутніх офіцерів, здатних ефективно виконувати службові (бойові) завдання за призначенням. Основу цього процесу складають педагогічні умови, які передбачають розвиток самостійності і відповідальності слухачів, створення мотиваційно сприятливого середовища, активізацію їхньої емоційної пам'яті та впровадження практичних

тренувань, адаптацію робочих програм навчальних дисциплін до умов, що визначаються спектром функцій і завдань, що покладені на НГУ.

Важливим складником є також використання реальних бойових ситуацій для навчання та їх детальний аналіз, що дає змогу формувати професійні компетентності, які життєво необхідні для офіцерського складу Національної гвардії України.

Викладання, спрямоване на активну взаємодію між викладачем і слухачами, не лише забезпечує передачу знань, але й сприяє формуванню високо-кваліфікованих фахівців, здатних ефективно діяти в умовах сучасних бойових дій, де необхідно швидко адаптуватися до змінюваних ситуацій і приймати обґрунтовані рішення в екстремальних умовах.

Перспективами подальших досліджень є емпіричне вивчення джерел мотивації офіцерів до набуття ними знань і вмінь, що складають професійні компетентності військової служби. Це дасть змогу не тільки поглибити розуміння чинників, які впливають на розвиток професійної компетентності офіцерів, а й визначити ключові мотиви, які сприяють або, навпаки, перешкоджають процесу їх удосконалювання. Зокрема, варто зосередитися на таких аспектах, як внутрішня мотивація (прагнення до самовдосконалювання, особистісний розвиток), зовнішні чинники (система заохочень і стимулів, кар'єрні можливості) та соціально-психологічні аспекти (взаємодія із колегами, командна культура, ставлення до військової служби в суспільстві). Результати таких досліджень можуть стати основою для розроблення більш ефективних програм професійного навчання і розвитку, а також для вдосконалення мотиваційного складника військової освіти.

### Перелік джерел посилання

1. Формування фахової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання в умовах дуальної освіти засобами комп'ютерно орієнтованих технологій / Н. Ничкало та ін. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Т. 85. № 5. С. 189–207.
2. Марченко О. Г., Сидоренко І. І. Формування іншомовної комунікативної компетентності правоохоронців в освітньому середовищі закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. № 89. С. 107–112.
3. Лютий В. Педагогічні умови формування мовної компетентності у офіцерів військових частин Національної гвардії України в процесі дистанційного навчання. *Молодий вчений*. 2021. № 6 (94). С. 168–178.
4. Дембіцька С., Кобилянський О. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з професійної освіти засобами цифрових технологій. *Педагогіка безпеки*. 2023. Т. 8. № 1-2. С. 1–7.
5. Марченко О., Панченко В., Оніщенко П. Готовність як особистісна та соціально-професійна характеристика військовослужбовця. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. № 9 (37). С. 396–305.
6. Макух Д. Перевірка ефективності педагогічних умов та моделі формування професійної ідентичності курсантів вищих військових навчальних закладів засобами міждисциплінарного підходу. *Суспільство та національні інтереси*. 2025. № 1. С. 109–122.
7. Формування професійних компетентностей у правоохоронців МВС України підрозділів спеціального призначення до дій у гірських умовах / М. Саморок та ін. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 71. Т. 2. С. 208–215.
8. Аніщенко В., Галімов А., Руденко Л., Івашкова Т. Формування готовності до службово-професійної діяльності офіцерських кадрів сектору безпеки і оборони. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогічні науки*. 2022. № 2 (29). С. 24–43.
9. Бхіндер Н., Демянюк Ю., Кравченко О. Особливості формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів сектору безпеки і оборони. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогічні науки*. 2022. № 2 (29). С. 85–97.
10. Про Національну гвардію України : Закон України від 27.06.2024 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 17. Ст. 594. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text> (дата звернення: 20.08.2025).

Стаття надійшла до редакції 28.08.2025 р.

V. Panchenko, I. Sydorenko, M. Yakobchuk

**CONDITIONS FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCIES  
OF THE OFFICER CORPS OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE AS ONE  
OF THE COMPONENTS OF READINESS TO PERFORM TASKS AS DESIGNATED**

*The article analyzes the conditions for the formation of professional competences of the officers of the National Guard of Ukraine as one of the important factors in ensuring their readiness to perform official (combat) tasks as assigned. The key professional competences of the officer in the context of the activities of military personnel are determined, the key components and factors affecting its formation are determined.*

*Special attention is paid to organizational and pedagogical conditions that ensure the effective development of professional qualities of officers in the process of their training. The need for a holistic approach to the formation of competences, which combines theoretical training, practical experience, psychological stability and moral and ethical qualities, is substantiated. For the effective formation of professional competences, it is necessary to create a set of favorable conditions that cover both educational and material and technical support of the educational process, as well as qualified teaching staff, access to current sources of information and educational and methodological materials. An important role is played by the motivational environment, which stimulates the personal interest of officers in professional growth, as well as the implementation of practice-oriented approaches to training, which allow them to gain experience as close as possible to real conditions of service. It is noted that only in the conditions of holistic, systematic and purposeful training can a high level of formation of professional competences that meet the requirements of the modern military environment be achieved.*

*Optimizing the learning process through the inclusion of cyclical repetitions and the active use of emotional strategies will allow not only to improve the quality of learning material by applicants, but also to provide a deep understanding and formation of practical skills. Teachers, as "directors" of the educational process, must be able to influence the emotional component of classes, thereby increasing students' motivation and interest in learning.*

*The results of the study can be used to improve the system of professional training of officers of the National Guard of Ukraine.*

**Keywords:** professional competences, pedagogical conditions, readiness of officers to perform tasks.

**Панченко Віталій Юрійович** – кандидат військових наук, доцент, заступник начальника навчально-наукового інституту професійної освіти з навчальної роботи – начальник навчальної частини, Національна академія Національної гвардії України  
<https://orcid.org/0000-0002-8601-2672>

**Сидоренко Ірина Ігорівна** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інженерії та фундаментальних дисциплін навчально-наукового інституту логістики, Національна академія Національної гвардії України  
<https://orcid.org/0000-0001-7434-682X>

**Якобчук Михайло Васильович** – старший викладач кафедри державної безпеки та управління навчально-наукового інституту підготовки керівних кадрів, Національна академія Національної гвардії України  
<https://orcid.org/0009-0000-3066-7349>